

РОЗУМІННЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

У статті розглядається проблема розуміння у філософському, психологічному й педагогічному аспектах, сутність герменевтичного підходу в підготовці майбутніх учителів, його значення в розвитку їх пізнавальної і духовної активності, рефлексії, комунікативних умінь, а також вплив на професійний саморозвиток.

Проблема педагогічного розуміння тісно пов'язана з підготовкою компетентного конкурентоздатного професійного вчителя. Конкурентоздатність дає можливість молодому педагогу вільно конкурувати на ринку праці, сприяє його якісній роботі та дає можливість з найменшими зусиллями долати труднощі, які виникають у педагогічному процесі.

Ринок праці пред'являє сучасним педагогам цілий комплекс нових вимог, які не в повній мірі враховані в освітніх програмах педагогічних вишів. Майбутні вчителі повинні бути готовими до виконання різних функцій, пов'язаних з вирішенням складних завдань з вихованням та освітою молодих поколінь. При цьому діяти кваліфіковано, швидко адаптуватись і орієнтуватись відносно реальних внутрішніх та зовнішніх складних контекстів, приймає адекватні відповідальні рішення, які повинні бути засновані на гуманістичних засадах. Це є дуже актуально у зв'язку з обраною українською освітньою системою гуманістичної парадигми та новими аксіологічними орієнтаціями. У даному контексті особливу роль має дослідження проблеми педагогічного розуміння, яка нерозривно пов'язана з герменевтичним підходом.

Зазвичай герменевтикою називають мистецтво і теорію тлумачення інтерпретації та розуміння текстів. Як відомо, уперше можна зустрітись з герменевтикою, як практичним мистецтвом тлумачення й розуміння стародавніх текстів в античній Греції. Так виникла філологічна герменевтика, в середині століття получила розповсюдження – біблейська екзегетика, яка займалася тлумаченням текстів Біблії, а потім і юридична герменевтика, яка розробляла правила інтерпретації правових документів. І тільки на початку XIX ст. Ф. Шлейермахер заявив про необхідність створення програми "мистецтва розуміння", яка би вміщувала низку загальних принципів розуміння, щодо сприяння створення загальної герменевтики, і яка повинна була слугувати основою різних герменевтичних дисциплін. Його підхід до герменевтики був дещо іншим, ніж у попередників, тому що філософ орієнтувався не тільки на аналіз текстів, а й на діалог людей [4].

Крім Ф. Шлейермахера, цією проблемою займалися філософи І.Хладеніус, В.Дільтей, М. Хайдаггер, Х.-Г. Гадамер та ін. Так, В.Дільтей розглядав герменевтику як науку розуміння, яка є методологічною основою для всіх гуманітарних наук, які мають відношення до розуміння людської думки, мистецтва, культури, історії [4].

Науковці виділяють психологічне, педагогічне, природно-наукове, лінгвістичне, юридичне і т. ін. розуміння, однак дослідники у великому ступені розглядають цей феномен як універсальну характеристику, яка притаманна будь якій формі людської діяльності як універсального, пізнавального процесу.

За своєю природою розуміння виражає духовну роботу свідомості з осмислення дійсності і полягає в тому, щоб досягнути логіку специфічного предмета. Проте об'єктом розуміння є не сама дійсність, а її віддзеркалення у свідомості, що фіксується знаковими системами, текстами й втіленими в них сенсами.

Психологічний підхід до означеної проблеми пов'язаний зі з'ясуванням сутності процесу розуміння та інтерпретації людини власного досвіду визначенням його психологічних механізмів і їхнього впливу на особистісне зростання людини [2].

За А.Брудним, розуміння виникає як індивідуальна реалізація пізнавальних можливостей особистості. Здатність розуміти природну і соціальну дійсність, розуміти інших людей лежить в основі існування людської свідомості [1].

Розуміння виступає як присвоєння знання та привласнення його у структурну частину психологічного механізму, який регулює діяльність особистості відповідно практики. Когнітивна функція процесу розуміння складається з одержання суб'єктом знань про дійсність та їх застосування. У результаті цього процесу знання стають частиною внутрішнього світу особистості і впливають на регуляцію її діяльності.

Для педагогіки проблема педагогічного розуміння має унікальне значення, оскільки торкається інтересів усіх учасників педагогічного процесу.

Герменевтичний підхід у педагогіці є концептуально новим етапом у розвитку освіти в цілому і став предметом педагогічних досліджень таких науковців, як: А. Закірова, І. Демакова, І. Каплунович, І. Суліма та ін. Суть його полягає в здатності вчителя досягнути внутрішній зв'язок між явищами педагогічної дійсності, збагнення глибинних значень поведінки і діяльності учнів, особливостей їх цінностей та складання адекватного уявлення про їх причини та наслідки.

У процесі навчання розуміння стає основою цілісної особистісно зорієнтованої ситуації, коли викладач і студент здійснюють сумісні дії з пошуку і розкриття смислового змісту об'єкта або явища. Якщо педагогічний процес зорієнтований на розуміння змісту вивчаемого матеріалу, себе та навколишніх можна

стверджувати про те, що тенденція розвитку освіти має глибокий гуманістичний сенс. Учитель, що відбудовує свої стосунки з учнями на основі герменевтичного підходу, здійснює в освітньому просторі атмосферу довіри і розуміння, поваги, взаємної підтримки і вимогливості.

На наш погляд, при підготовці майбутнього вчителя необхідно дотримуватися наступних герменевтичних метапринципів:

- організація простору розуміння в педагогічній та пізнавальній діяльності при взаємодії системи "викладач – студент";
- висока ступінь засвоєння студентами змісту наукових текстів;
- встановлення міжособистісних відносин між учасниками педагогічного процесу на основі діалогу, рефлексії, толерантності, емпатії;
- розвиток здібності студента до саморозуміння та усвідомлення себе як майбутнього педагога-професіонала.

Аналізуючи зазначені метапринципи, слід відмітити, що будь-яка пізнавальна діяльність людини направлена на формування конкретних уявлень про довкілля. І для того, щоб засвоєні знання сприяли ефективності майбутньої педагогічної діяльності, вони повинні бути перш за все зрозумілими. Нагромадження незрозумілої інформації веде до того, що, по-перше, студент не може творчо скористатися, а по-друге, викликає в ньому невпевненість та тривожність. Розуміння виступає як необхідна умова і передумова усвідомленого засвоєння знань. Відповідно до структури акту засвоєння знань (сприйняття – розуміння – осмислення – закріплення – застосування) розуміння є обов'язковим етапом виникнення нового знання і виступає як зв'язуюча ланка включення нових знань у систему вже існуючих.

Розуміння наукових текстів пов'язано з виявлення їх сенсу. Зрозуміти те, що вивчається, означає виявити його сенс. У контексті розуміння та оцінки ступеня засвоєння студентами змісту наукових знань має інтерес сім трактувань значення цього феномену Дж. Ірвінгом:

- 1) слідування заданому напрямку дій;
- 2) здібність прогнозування явищ;
- 3) здібність висловлювати думку іншої людини;
- 4) досягнення згоди відносно того, як треба діяти в конкретній ситуації;
- 5) розуміння проблем;
- 6) досягнення співбесідниками одного рівня осмислення, осягнення сутності тексту, який обговорюється;
- 7) здатність уміти застосовувати вже одержані знання про об'єкти і ситуації в нових обставинах (3).

У контексті третього метапринципу викладачеві важливо в міжособистісних відносинах зі студентами вміти встановлювати рефлексивне середовище, котре повинно бути спрямовано на діалог, а також на всебічне розуміння своїх учнів: їхніх прагнень, цілей, системи цінностей, мотивів, потреб, почуттів. Розуміння відбувається на основі співпереживання, збагнення емоцій іншої людини.

Аналізуючи четвертий метапринцип педагогічної герменевтики необхідно відзначити значущість саморозуміння майбутнього вчителя. Важливу роль у цьому грає саморефлексія, здатність зрозуміти себе, усвідомлювання своїх педагогічних дій, присутність необхідних професійних якостей на основі самоаналізу, самооцінки власної діяльності, самого себе як суб'єкта майбутньої педагогічної праці.

Нами був проведений діагностичний зріз серед студентів-практикантів музично-педагогічного факультету. Аналіз результатів показав, що 67% майбутніх учителів зазнають значних труднощів у використанні герменевтичного підходу у своїй педагогічній діяльності. Тому педагогічним ВНЗ необхідно проводити цілеспрямовану роботу по формуванню педагогічного розуміння в студентів.

Педагогічна герменевтика здійснює гуманістичну стратегію педагогічної взаємодії: ставить учня в позицію активного суб'єкта пізнавального процесу, розвиває його здібність до самоуправління власним навчанням та саморозвитком, організує процес навчання як рішення навчально-пізнавальних завдань на основі творчого діалогу і розповсюдження в освітньому просторі принципів розуміння.

ЛІТЕРАТУРА

1. Брудный А.А. Психологическая герменевтика / А.А. Брудный. – М.: Лабиринт, 2005.
2. Психологический словарь / Под общ. ред. Ю.Л. Неймера. – Р.-на-Дону: Феникс, 2003. – 640 с.
3. Современные образовательные технологии / Под ред. Н.В. Бордовской. – М.: КНОРУС, 2011. – С. 141-143.
4. Dilthey W. Gesammelte Schriften. Bd. 8. – Stuttgart: Vandenhoeck & Ruprecht, 1958/
5. Schleiermacher F. Hermeneutik. – Heidelberg: Winter, 1959. – S. 79.
